

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 2 fl. brez pošte.

Číslo 28. V torek 6. julija 1852. I. tečaj.

Ljudska šola.

Pervi del to je: podučni del (Unterrichtslehre) detovodstva ali pedagogike smo dokončali. Sedaj pride taj na versto drugi del to je: odgojni del (Erziehungslehre). Res je, da „nič ne more biti u sercu, kar prej ni bilo u umu“, vendar se večbart zgodi, da to, kar je um spoznal in vë, ne seže do serca in ga ne ogrija. Zakaj vsakdanja skušnja nas uči, da je veliko tacih ljudi, ki imajo prebrisano glavico in izobražen um, ki pa zraven ledeno, hudobno in otrovno (mišično) serce u svojih grudih nosijo. Ni taj še dosti, samo um in pamet učencev izobražiti; treba je tudi serce požlahtniti in voljo izobraževati.

Treba je, učence nravno (sittlich) odgojiti.

Vse na svetu poznati in na pamet vedëti in prebrisano in modro glavico imeti, nič ne velja, ja! večkrat škoduje, ako je ti izobraženi in omikani človek hudobnega serca in hude volje. Ravno hudobnež prebrisane glave je naj nevarnejši. On zna več potov, ljudem škodovati, jih bolje skrivši ogolfati in ociganiti, jih globej raniti in nar svetejše dolžnosti bolje merzlo in prederzno u nemar puščati. Ravno prebrisan hudobnež je pravi bič in kuga za človeštvo in vse to, brez da bi ga glava bolela! Živa potreba je taj, človeka nravno odgojiti to je, njegovo voljo tako voditi in omikati, da bode človek to, kar njegov um za prav in dobro spozna, tudi hotel in poželjel, ljubil in storil. U te namen je vse-mogočen stvarnik človeku dal posebne dušne moči in sposobnosti. On je mu dal čutno moč (Gefühlsvermögen), da ga veseli u prijaznosti in u ljubezni živeti, da mu dopade, kar je lepega, res-

ničnega, dobrega in zlahtnega in da spozna in občuti, da je Bog vsegamogočen, neskončno dober in moder. Sv. Avguštin pravi: „Bog je človeka za se stvaril in naše serce nema pokoja, preden da u Bogu počiva.“ On je mu dalje tudi dal voljo, da to, kar za prav in dobro spozna in občuti, tudi želeti in hoteti, ljubiti in storiti zamore. Tudi te dušne moči in sposobnosti to je: čutno moč in voljo alj pa, kakor se te dve moči s edno besedo po navadi imenujete: serce, je toraj treba izobraževati in požlahtniti. Ravno na to se ima pri otroškej reji alj odgoji naj pred in pred vsim drugim gledati. —

Že pri svojem podučevanju, to je: kedar učitelj um in pamet svojih učencev omikuje in olikuje, se mu dosti in prav lepih priložnosti ponudi, tudi serce svojih učencev omikati in olikati.

Sveta dolžnost je za učitelja, se vsake priložnosti hitro in zvesto poslužiti in poprijeti. Vendar posebna naloga je pa to za odgojni del detovodstva; tu se more na tanjko pokazati, kaj ima učitelj storiti, da svoje učence npravno in pobožno odgoji ali izredi, da oni sčasom postanejo dobri pobožni ljudi in zvesti kristjani. Ni dosti, da učitelj samo uči, on mora tudi odgojiti. —

Zdaj še le vemo, kaj šola velja.

(Že staro — pa vsigdar izverstno iz Drobtinc za l. 1847.)

Malo vredna šola.

Na Dolenskem so na stari fari že veliko let šolo imeli, pa niso bili šole veseli. Otroci so po malem v šolo hodili, se malo kaj prida naučili, slabega znali pa preveč. Nekteri so po dva ali tri dni u šolo prišli, po tem jih pa cel teden ni bilo v šolo. Po zimi so se za pečjo po klopih valjali, po leti jih je nekoliko paslo, nekoliko se jih je pa potepalo. Niso znali keršanskega nauka, niso vedeli evangelja brati, zapisati še svojega imena ne prav. Nektere nemške besede so gonili, brali po nemško po malem, pa niso sami vedeli kaj. Huj razujzdanih šterkovcov pa bilo ni, kakor so bili šolarji. Po cerkvi so se ob nedelah suvali in lasali, doma pa starišev vbogali nič. Za dekleta je bila sreča, da jih je malokaj v šolo hodilo,

Stari možjé so pogosto po opravili domu grede skomucali rekoč: „Kaj bo s našo mladino! Dalej ko šolo imamo, hujši otroci so. Poprej, ko še šole nismo imeli, smo jih saj doma učili, jih doma strahvali, in vbogali so nas. Kar se na šolo zanašamo, so otroci doma in v šoli za nič; kar se jim očitno vidi. „Bog nam pomagaj!“ so djali.

Star fajmošter, veliko let boletni, vmerjejo; o svetem Jurji fara berznega gospoda dobi, in drugo nedelo po veliki noči jih gospod tehint poterdijo, ter jim posebno zapuščeno šolo priporočijo.

Šola popravljena.

Pervi pondelek novi gospod fajmošter v šolo pogledajo. Nekoljko dvajset otrok v šoli najdejo, po fari jih je bilo za šolo pri pol drugo sto. Otroci niso v šoli prav sedeli; ne pravih bukvic imeli; kako kaj pridno v šolo hodijo, se še zapisalo ni. Rečejo brati svet evangelj od dobrega pastirja; pa slovenskega evangelja še blizo ni bilo. Neki šolar, ki je prvi sedel, je evangelj po nemško za silo prebral. Ko pa otroke pobarajo, kaj sv. evangelj govori, kaj nas uči? jih otroci debelo gledajo; nobeno jim povedati ne vé po nemško ne po slovensko. Hudi so bili, pa žalostni tudi.

Tretjo nedelo po veliki noči so fajmošter od šole pridgo naredili, da je starišem in otrokom po kosteh zagorelo. „Naša šola — so djali — je šola zanikarnosti; in bo mati razujzdanega življenja za mlade ljudi. Vi stariši in gospodarji otrok po redi v šolo ne pošiljate, za to se razvadijo potepati; — po tem se otroci v šoli prav zaporedi ne učijo, in se privadijo praznovati. Iz takih šolarjev bojo lenuhi in potepuhi. Nedaj Bog tega! — Očetje! pomagajte mi, da se nam šola popravi. Perva potreba je, da otroke radi v šolo pošiljate. Prisiljena reč ne stori dobrega. — Drugo potrebno je, da jih vsak dan skerbno pošljete, naj se otroci od nas privadijo skerb za šolo imeti. Ako ktero zboli, alj v šolo ne more, po sosedovem izročite, zakaj otroka v šolo ni. Pa tudi iz šole se vam bo glas na dom dal, kedar otroka v šolo ne bo. Vedno se védeti mora, kde so otroci. — Tretje vam bodi priporočeno šolarje doma vse skoz poprašati, kaj so

v šoli slišali keršanskega nauka, kaj se je lepega bralo alj pisalo. Po prvem letu šole dajajte otrokom katekizem in pa evangelj brati, ob sabotah in svetih večerah pa litanije glasno moliti, da bote vi in šolarji veselje imeli. Tudi pozvedujte večkrat, kako se šolarji v šoli vedejo.

Pa tudi v šoli mora biti druga. Pervič se morajo šolarji vsako šolo prebrati, alj so vsi v šoli alj ne? Da pa o pravem času v šolo dojdejo, se bo v šolo zvonilo. — Drugič, šolarji morajo, kar jih je na novo, vsi ob enem začeti, alj že o veliki noči, alj ob vsih Svetnikih. Vsakemu otroku se posebej ne vtegne kazati. — Tretjič, pervenci se začno slovenje učiti; in ko bojo znali že po slovenje gladko brati, se bojo nemške besede prijel, pa tako, da kar bojo po nemško brali, bodo po slovensko povedali. — Štetič se bojo učili lepih molitvic in svetih pesem; recite jim toraj, naj vam jih doma zapoje alj povedo. Petič bojo, kedar premerzlo ne bo, alj pa kake druge zamude, per sveti maši peli alj pa molili; kedar pa svete maše za šolarje ne bo, pojdejo po šoli v cerkvo saj ob sredah in sabotah, ter bojo molili litanije in pa po tri očenaše za vas stariše in za svoje dobrotnike.

Ponidama tepeno ne bo nobeno; ki pa zasluži, se mu strah mora dati, kar je prav. Nikarte se torej ne švarajte, in ne dajte otrokom potuhe. Lepo omiti in čedno počesani morajo otroci v šolo priti, pametni in bogaboječi pa iz šole domu. Prosim vas torej za to, kar je vašega, da storite; obljubim pa tudi, kar je našega, da bomo zvesto dopolnili. Roka roko vmije, lice pa obedvé.

(Dalje sledi.)

Cvetlični vertec.

Mlada deklica Nežica je imela zraven hiše prav lep vertec. Nobena reč je ni tako veselila, kakor po letu lepe cvetlice na vertu. Zmiraj je kopala, sejala in popravljala, kadar koli je le količkaj časa imela. Zato je pa tudi vse tako lepo rastlo in cvetelo, da je bilo veselje viditi. Sto in sto prelepih rožic se je od juternega sonca ko demant blesketalo. Vse je bilo prav lepo narejeno.

Kdor je le memo verteca šel, se je pomudil in čudil. Kadar je bila nedelja in praznik, je prišlo vselej veliko prijateljic in tovaršic k priljudni Nežici. Veselo so se na lepem vertecu imele, in si venčike spletale. Tudi stari oče so radi večkrat v vertec prišli, in mladim deklicam kaj lepega pripovedali. — Bilo je neki poletni dan silno silno vroče. Na večer se začne celo nebo černo tamniti. Strašen piš se naenkrat vzdigne. Svitli blisk se po černih oblakih semtertje užiga, in kmalo pribuči debelo gromenje, da je bilo groza. Celo noč je huda nevihta neusmiljeno razsajala. — Nežici so bile celo noč vertne cvetlice na misel. — Drugi dan, je bil zopet miren in lep dan. Nežica gre koj zjutraj v vertec, da bi vidila, kako je kaj. — Veliko veliko je vihar po vertecu škode naredil. Naj lepše cvetlice so bile polomljene in razdjane. Vse je ležalo križem po vertu. Milo se stori mladi deklici in žalostno gleda svoje ljubeznive cvetlice. „Pojdite gledat, pravi svojemu očetu, glejte vse naj lepše cvetlice pokončane!“ Oče ogledujejo in popravljajo, toda malo se more poravnati; prehudo je razsajal vihar. „Škoda se mi zdi, pravijo stari mož, škoda mi se zdi tako lepih cvetlic, ki so tako prijetno in veselo rastle. Toda vsaka reč ima zraven hudega tudi vselej kaj dobrega zraven. Cvetlični vertec je živa podoba fantičev in deklic v cveteči mladosti. Greh in zapeljivost je strašen vihar, ki take cvetke nemilo konča.

Kakor hitro začne mladina ošabno štimano hoditi, tako hitro je za njo nevarno, da bi jo hudi posvetni vihar ne polomil in ne razdjal. Ne žaluj moja hčerka, pravijo dalej, cvetlice, ki si jih tukaj v vertecu imela, bodo drugo spomlad zopet oživele in cvetele, in zopet se boš lahko radovala pri njih. Varuj in boj se veliko več za svoje dušne cvetlice. Ako te zvenejo in se pokončajo, nikoli več v drugo ne zrasedejo in ne cvetijo.

Vari se moja Nežica, da te hudobni viharji hude zapeljivosti ne bodo zasačile! Vari se skerbno in spomni se mojih besed.“

Nežica je bila res od tistega časa še vsa pridniša in boljša, kakor je bila popred. Skerbela je rada za svoj vertec in za lepe cvetličice, zraven pa tudi na svoje znotrajne cvetlice nikoli ni pozabila. Zmiraj se je spomnila, da „naj lepša cvetlica je nedolžnost, ponižnost in žlahtnost serca.“

A. Praprotnik.

Sončice.

Oj sončice moje
Kak siješ lepó!
In žarčike svoje
Opiraš v goró! —

Studenček iz gore
Veselo kipi,
Od sončne blišobe
Se lepo svitli.

Čvetlice okoli
Ustajajo vse,
Ko sonce po polji
Sijati začne.

In ptički po gaju
Skakljati začno,
Veselo ko v raju
Pojejo lepo.

Ko b' sonca ne bilo,
Vse koj je mrtvo;
Le sončice milo
Nam dela lepo.

Kak lep mora biti
Še Bogeč le sam,
Ki znal narediti
Je sončice nam.

A. Praprotnik.

Ljudske šole na Krajskem.

Leta 1851 je bilo u Kranjskej vojvodini, kakor „Oestr. Schulbothe“ naznani, 105 katoliških ljudskih šol vsih skupej; med timi je bilo 7 glavnih, 94 povernčnih šol in 4 so bile za deklice. Zastran jezika, u kterem se je učilo, je bilo 11 nemških, 61 slovenskih in 33 nemških in slovenskih. Glavne šole so bile u Ljublani, Idrii, Novem mestu, Kamniku, Postojni, Kranju in Loki.

Ušolanih vesi je bilo 1678; neušolanih 1721. Te vesi slišijo k tacim faram, ki šole sedaj še nemajo.

Otrok za šolo zrelih je bilo po vsih vesih skup 57629; u šolo je jih hodilo 12,296; potem taj je jih bilo 45,333 brez šolskega nauka. Vendar so duhovniki jih veliko med timi u nedelskih in privatnih šolah podučevali. Da je več kot četertina za šolo zrelih otrok brez šolskega nauka ostala, se je zavolj tega zgodilo, ker šol pomankuje; pa se pridno dela, da bi se skoraj napravile.

Dalje je se s šolskimi rečmi pečalo: 21 višjih šolskih ogledov alj tehantov, 102 dušnih pastirjev, 116 katehetov, 121 učiteljev, 19 podučiteljev, 33 industrialnih učenic in 92 nižjih šolskih ogledov. Šolskih pripravnikov je bilo 32 in scer 24 duhovnega stana, 8 pa svetovnega.

Drobtinčice.

* Neki duhovni pastir na Gorenskem, G. K— v L—, si je to pot zmisлил, otroke s lepo in ljubeznivo silo k temu napeljati, da bi se brati naučili: Oznanil je, da noben otrok ne bo k prvemu sv. obhajilu pušen, kateri ne bo brati znal. Ta gospod sam je imel ob praznikih in med tednam šolo, da nihče ni imel izgovora, kakor da bi ne imel priložnosti se branja privaditi; in glej, kmalo je obilno otrok brati znalo. — So kraji, kjer ni mogoče otrok vsaki čas v šolo sbirati; tamkej se nekaj tudi da storiti, ako le otrok ni presila, naj se namreč otroci s tem potam tudi branja vadijo, kadar k nauku za spoved in prvo obhajilo hodijo.

* Iz *Postojne*. Postonjska šola ima nad svojim katehetam in vodjam, tukaj obče spoštovanim kaplanam g. Potočnikom možá, ki je zares velike hvale vreden. Kot dober pastir med ovčicami se obnaša on med šolskimi otročici, ki ga pa tudi ljubijo, kot svojega očeta. 21. dan t. m. je peljal vse skupej — bilo jih je 250 — na Zobič, hrib poleg Postojne, na sprehod. Tukaj so se, fantiči skupej, deklice skupej igrali po njegovem napeljevanji, — potem so pobožne slovenske pesmi prepevali, poslednjič pa se nad češnjami in kruham gostili, ki sta jih gospod vodja in šolski ogleda gosp. apotekar Gottsberger jim pripravila. Kako košna veselica je tak sprehod v prijazni družini svojega učenika, je lahko zapopasti. Kako pa tudi mlade serca vnema k veselju do šole in k pridnosti, je očitno v naši šoli, kjer se tudi vsi drugi učeniki verlo obnašajo. Kjer klije taka živa ljubezen do otrok, kakor v persih našiga vodja, tam more vspeh šole dober biti.

Slava takimu šolniku!

* Bravcem „šols. prijatelja“ dobro znani slovenski pisatelj in sloveči učitelj u Borovljah na Koroškem, gosp. Gregor Sommer, je povišan na častno stopnjo izglednega učitelja! Ta vesela novica nam spet pokaže in priča, da pravičen Bog nad nami kraljuje, ki vse modro in pravično oberne, dokler neumni in hudobni ljudje obračajo. Slava!

* Že enkrat je „šolski prijatelj“ Jezerčane (farmane pri sv. Ožbaltu u Jezeru, Seeland) zastran šole pohvalil. Ta fara, ako ravno le 446 duš šteje, je ravno kar šolo na noge spravila

in svojega učitelja prav dobro oskerbela. Te dni smo za gotovo zvedeli, da bode tamošnji učitelj 209 fl. sr. na leto potegoval, nekaj bode še zraven tega orglanje in mežnarija donesla. Jezercani! tako se obnašati, je očitne hvale vredno: šola je zlata in zlahitna reč! Sram pa naj bo marsiktero veliko in bogato faro, ki ima za vse denarje dosti, le samo za svojo šolo in svojega učitelja ne. —

© Iz verjetnih ust smo slišali, da se bo v rudarskem mestu Idria že letas s novim šolskim letam 1852/53 pričel prvi oddelik preparandske ali pripravljanske šole, to je, šole za prihodne učeničke. — Ta nova šolska naprava mora v resnici vsakega rodoljuba le s veseljem napolniti, ker zmiraj večji je pomankanje mož, kateri bi se težavnega stanu učenikov za malo šolstvo ali prvo odrejo v branji, pisanji i. t. d. poprijeli. Peršlo je tako daleč, da je več učiteljskih služb na Kranjskem praznih, ker se za nje nobeden ne oglasi. Še zmed tih, ki so v Ljubljanskem podučevanju preparandov dostali, so se nekteri raji k drugim opravilam podali, ker jim boljši kruh obetajo, kakor ga imajo učeniki ljudskih šol.

Lepo prosim!

Perva pot, da kak časopis obstati in se razširjevati zamore, je ta, da ima od vsih strani dopisovavcev in pomagavcev: dopisovavci privabijo naročnike. Zategavoljo vse častite gospode šolnike — duhovnega in svetovnega stana — cele naše premile Slovenije lepo povabim ter serčno poprosim, meni pri izdavanju »šols. prijatelja« blagosserčno pod rame segati. Ravno se šolsko leto spet koncu bliža. Gospodi kateheti in učitelji! kar ste to leto skusili in za dobro spoznali, — kar ste svojim učencem pripovedali in kazali, — kako so se učenci in učenke, občine in stariši obnašali, — kje se je kaj novega in lepega na noge spravilo, itd. . . blagovoljite meni na znanje dati. S tim bote šolam mnogo koristili in tudi »šols. prijatelja« podpirali, da bode obstati in — Bog daj! se še širje osnovati in olupšati mogel. Karkoli je za kato lažke šole in za ljubo mladino to pošljite »šols. prijatelju«; hvaležno in hitro bode vse ponatisnjeno.

Celovec 1. Julija 1852.

And. Einspieler.

Odgovorni izdaj. in vredn. A. Einspieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.